

Avoin yhteiskunta ry toimintakertomus 2020

Avoin yhteiskunta ry toimintakertomus kattaa yhdistyksen ja sen valvoman ja tukeman, mutta toimituksellisesti itsenäisen Faktabaarin, toiminnan kuvauksen ja taloustiedot vuonna 2020. Toimintakertomuksen liitteinä on saatavissa yksityiskohtaisempi lista toimituksellisemman faktantarkistustoiminnan sekä rinnakkaisen, kasvatuksellisemman EDU informaatiolukutaito-toiminnan tapahtumista. Toimintakertomus käsitellään yhdistyksen kokouksessa 11.3.2021. Sen on tarkoitus antaa kattava kuva yhdistyksen ja Faktabaarin 2020 toiminnasta.

1. Yhdistyksen toiminta lyhyesti

Yhdistyksen tarkoituksena on edistää avoimuutta keskeisenä yhteiskunnallisena perusarvona, tuoda yhteiskunnallinen päätöksenteko lähelle kansalaista sekä antaa kansalaisille entistä parempia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Käytännössä Avoin yhteiskunta ry ensisijaisesti mahdollistaa 2014 perustettua Faktabaari-faktantarkistus ja informaatiolukutaitopalveluaan faktapohjaisen julkisen keskustelun puolesta. Se pyrkii kokoamaan samanhenkisiä toimijoita Faktabaarin tueksi sen kaudelle 2019–2022 linjattujen kolmen painopistealueen osalta.

- I. Digitaalinen informaatiolukutaito ja -kasvatus,
- II. Journalistinen faktantarkistus & median tekemä yhteiskunnan polarisaation vastainen työ
- III. Disinformaation ja polarisaation tutkiminen, torjunta sekä näitä kansantajuisesti käsittelevä viestintä.

Näillä painopistealueilla Faktabaari luo yhteistyöalustan tapahtumillaan, digitaalisilla kanavillaan ja verkostoillaan faktapohjaisen julkisen keskustelun ja informaatiolukutaidon puolesta.

Avoin yhteiskunta ry tukee Faktabaarin toimintaa ja valvoo sen avoimuusperiaatteiden ja em. painopisteiden toteuttamista. Yhdistys ei puutu Faktabaarin operatiivisiin journalistisiin valintoihin, joista vastaa Faktabaarin vastaava toimittaja. Yhdistyksen hallitus nimittää ja tarvittaessa vapauttaa tehtävistään Faktabaarin vastaavan toimittajan ja muut painopisteiden mukaisten projektien vastuuhenkilöt.

2. Yhdistyksen hallinto, talous ja toimitila

Yhdistyksen hallitus kokoontui vuonna 2020 päätösasioissa 7 kertaa (3.4., 20.4., 4.6., 3.9., 13.10, 28.10, 20.11.). Tämän lisäksi pidettiin kirjallinen kokous. Hallitukseen kuuluivat Mikko Salo, (puheenjohtaja), Aki Saariaho (varapuheenjohtaja), Kari Kivinen, (rahastonhoitaja), Mikko Norros, (viestinnän kehittäminen/sihtööri), Nina Maskulin, Severi Hämäri, Mika Horelli. Lisäksi Joonas Pörsti toimi varajäsenenä ja neuvonantajana, kunnes hänet nimettiin vastaavaksi toimittajaksi 3.9.2020.

Hallituksen kokouksissa pysyvä läsnäolo-oikeus ilman äänioikeutta oli myös Faktabaarin vastaavana toimittajana Petra Piitulainen-Ramsaylla (1.1.-2.9.2020). Tämän jälkeen Petra osallistui kokouksiin ”sisäinen disinformaatio” - hankkeen toteuttajan roolissa hallituksen kutsumana.

Uusi hallitus linjasi 21.4. toimintaansa nimityksensä jälkeen yhdistyksen verkkosivulla:

<https://faktabaari.fi/avoinyhtk/monipuolinen-tiimi-kehittmn-informaatiolukutaitoa-ja-faktabaaria/>

28.10.2020 pidettiin yhdistyksen ylimääräinen kokous, joka hyväksyi Faktabaarin kehittämisen edellyttämät sääntömuutokset suhteesta yhdistykseen. Uudet säännöt on julkaistu yhdistyksen verkkosivulla ja päivitetty PRH:lle: <https://faktabaari.fi/avoinyhtk/>

Yhdistys sai 2020 toimintaansa varten erilaisia projektiavustuksia yhteensä 55.576 EUR sisältäen avustuksia Alfred Kordelinin säätiöltä ja media-alan tutkimussäätiöltä sekä mediakasvatuksen osalta Euroopan parlamentilta ja komission rahoitus instrumenteista. Yhdistys sai myös koulutuspalkkioita luennoistaan.

Yhdistyksen taloudenhoidon ja raportoinin vaatimusten kasvettua hankittiin rahastonhoitaja Kari Kivisen tueksi TalousDuo Oy:ltä kirjanpito- ja palkanmaksupalveluita. Yhdistys toimi palkanmaksajana yhteensä kolmelle henkilölle.

Faktabaari veloitti maksukykyisiltä toimijoilta luentopalkkioita, jotta voidaan kattaa toiminnan kehittämistä ja kuluja ja varmistaa toiminnan jatkuvuuden ja itsenäisyyden vaatimat minimikulut seuraavaksi vuodeksi (palvelin- ja toimistovuokrat). Tase pystyttiin pitämään näin 3655 EUR ylijäämäisenä. Avoin yhteiskunta ry (Faktabaari) eivät saa mitään säännöllistä rahoitusta.

Yhdistys vuokraa Allegra Lab Hki ry:ltä yhteiskäyttöön 50 % osuudella toimistotilaa Balderin talosta (Aleksanterinkatu 12, 00100 Helsinki). Tilassa kokoontuvat sekä Faktabaarin toimitus että yhdistyksen hallitus. Koronarajoitukset rajoittivat tilan kokouskäyttöä maaliskuusta 2020 alkaen, jonka jälkeen kokoukset toteutettiin sähköisesti yhdistyksen zoom-tilillä. Muita kiinteitä kuluja ovat Faktabaarin tietoturvallisen sivuston palvelin- ja ylläpitokustannukset.

3. Faktabaarin ja sen painopistealueiden kehittyminen vuonna 2020

Yhdistys asetti toimintasuunnitelmassaan 2020 tavoitteeksi, että Faktabaari osallistuisi ja edustaisi Suomea avoimena kansallisena kohtaamispaikkana ensisijaisesti eurooppalaisessa faktantarkistajien, tutkijoiden ja mediakasvattajien disinformaation rajoittamisverkostossa.

Yleisemmin yhdistyksen vuoden 2020 toiminta käsitti a) Faktabaarin informaatiohäiriöiden rajoittamisen tarkistus- ja selvitystoiminnan sekä b) ensisijaisesti kouluille suunnatun EDU-koulutustoiminnan avulla. Organisatorisesti tavoitteena oli c) saattaa yhdistystoiminta vakaammalle pohjalle yhdessä kansallisten ja kansainvälisten yhteistyötahojen kanssa (ks. kohta 2).

Yleisenä lähtökohtana oli että kaikki Faktabaarin toimituksen ulospäin suuntautuva toiminta avoimella julkaisualustalla ja sosiaalisen median kanavissa edistää **informaatiolukutaitoa**: Faktantarkistukset tuovat informaatiolukutaidon edistämiseen uusia ajankohtaisia esimerkkejä digitaalisessa ympäristössä tapahtuvasta mis- dis- ja malinformaatiosta (virheellinen, vääristelty ja vahingollinen informaatio). Kasvatuksellisempi EDU hanke tarjoaa taitoja ja tutkimuspuoli kokoaa tietoa haastavasta digitaalisesta informaatioympäristöstä.

Tavoitteiden toteutumista ja toimintaa arvioidaan alla sekä osakokonaisuuksien että Faktabaari-alustan kehittämisen osalta kolmen strategisen kokonaisuuden osalta.

Kokonaisuudessaan voidaan kuitenkin jo todeta yhdistyksen ja Faktabaarin kasvattaneen ja vakauttaneen toimintaansa merkittävästi poikkeusoloista huolimatta ja hyvin rajallisin resurssein. Pandemiaa seuranneesta infodemiasta muodostui itse asiassa 2020 hallinnut kantava toiminnan sisältöteema mutta myös katalysaattori digitaalisten informaatiohäiriöiden ymmärtämiseksi ja rajoittamiseksi. Vuoden 2020 aikana tehtiin merkittäviä uusia avauksia ja hakemuksia, jotta toiminta voisi olla vaikuttavaa myös jatkossa ja yhdistys toimia alustansa ja jäsentensä asiantuntemuksen turvin riippumattomana ja yhteistyökykyisenä katalysoijana informaatioympäristömme murroksen keskellä osana kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja.

I. Digitaalinen informaatiolukutaito ja -kasvatus

Faktabaari EDUn tavoitteena oli 2020 edistää digitaalista informaatiolukutaitoa – kykyä löytää ja tuottaa luotettavaa tietoa sekä kykyä säädellä omaa yksityisyyttään.

Ensisijainen kohderyhmä EDU hankkeella oli edelleen opettajat, joilla opetussuunnitelman (OPS) myötä suora velvollisuus edistää monilukutaitoa. Faktabaarin lähestymistapa virheellisen ja vääristellyn informaation jäsentyi ensin vaali- ja sittemmin informaatiolukutaitona. Myös muita kohderyhmiä autettiin resurssien puitteissa.

EDU-tilaisuuksissa opittiin sekä tunnistamaan erilaisia informaatio- ja juttutyypppejä digitaalisessa ympäristössä että tuottamaan ja jakamaan lähdekritiikin jälkeen omaa sisältöä arjessa. Hanke kehitti resilienssiä, kriittistä ajattelua ja vastuullista osallistumista yhdessä tekemisen kautta.

Faktabaari EDU toimi erittäin aktiivisesti koko vuoden 2020 ajan ja toimintasuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ylittyivät poislukien toiminnan vakiinnuttamisen ja skaalauksen mahdollistava rahoitus joka odottaa rahoituspäätöksiä 2021 keväälle.

Toiminnasta on raportoitu kootusti ja tapahtumittain EDU-sivustolla, <https://faktabaari.fi/edu/>, mutta alla valikoituja otteita yli 20 tapahtumasta vaikuttavuuden näkökulmasta.

Vuosi alkoi kansainvälisen julkisuuden merkeissä. The Guardian julkaisi 29.1.2020 erittäin laajalle levinneen artikkelin "How Finland starts its fight against fake news in primary schools"¹, jossa Faktabaari EDUa edustavaa rehtori Kari Kivistä ja Helsingin ranskalais-suomalaisen koulun oppilaita ja opettajia haastateltiin Faktabaarin kanssa toteutetusta media- ja informaatiolukutaito projektista

Helmikuun alussa Faktabaarin Kivinen kävi pitämässä työpajan Five Nations verkoston seminaarissa² Belfastissa (Englanti, Skotlanti, Wales, Pohjois-Irlanti ja Irlanti). Faktabaarin informaatiolukutaitomateriaali sai innostuneen vastaanoton. Työpajan jälkeen Faktabaarilta pyydettiin artikkeli mm. kaikkiin englantilaisiin yläkouluihin jaettuun Teaching Citizenship-julkaisuun³.

Helmikuussa saksalainen ARD1/NDR vieraili Suomessa ja julkaisi "Unterrichtsfach Fake-News Finnische SchülerInnen und Schüler lernen, woran sie Fake News im Internet erkennen." videokoosteen⁴, joka sai laajan levityksen eri kanavilla saksankielisissä maissa.

Maaliskuussa koronaviruksen leviämisen vuoksi koulut jouduttiin siirtämään etäopetukseen ja Faktabaari EDUn kevätkauden suunnitelmat menivät uusiksi. Faktabaari EDUn sivuilla julkaistiin ohjeita ja tiedonhakuvinkejä etäkoululaisille artikkelissa "Miten löytää luotettavaa tietoa"⁵

Faktabaari EDU julkisti 2.4.2020 kansainvälisen faktantarkistuspäivän kunniaksi "Informaatiolukutaito-oppaan"⁶ opettajille ja oppilaille. Oppaan sisältöjä testattiin syksyn

¹ Guardianin artikkeli:

https://www.theguardian.com/world/2020/jan/28/fact-from-fiction-finlands-new-lessons-in-combating-fake-news?utm_term=Autofeed&CMP=twg&utm_medium=&utm_source=Twitter#Echobox=1580243592

² Five nations network meeting speakers: <http://www.fivenations.net/keynote-and-session-resources.html>

³ Teaching Citizenship, Information disorder: Elsa & Kari Kivinen (2020). How to protect ourselves from infodemic? Teaching Citizenship, issue 51 p 31.

https://issuu.com/associationforcitizenshipteaching/docs/teaching_citizenship_-_issue_51_1_/60

⁴ Unterrichtsfach Fake-News Finnische SchülerInnen und Schüler lernen, woran sie Fake News im Internet erkennen.

<https://www.ardmediathek.de/ard/video/weltbilder/finland--unterrichtsfach-fake-news/ndr-fernsehen/Y3JpZDovL25kci5kZS8wYzI5YTQ5Ni1lNTA3LTRkMDctOWI4Ni01ZmE0OQW3ZGMzZTA/>

⁵ MITEN LÖYTÄÄ LUOTETTAVAA TIETOA? - tiedonhakuvinkejä etäkoululaisille

<https://faktabaari.fi/edu/miten-lyt-luotettavaa-tietoa-vinkej-tiedonhakuun-etkoululaisille/>

⁶ Informaatiolukutaito-opas: <https://faktabaari.fi/edu/informaatiolukutaito-opas-opettajille-ja-oppilaille/>

2019 aikana monessa koulutustapahtumassa sekä Suomessa että kansainvälisesti. Faktabaarin toimitus kehitti yhdessä Helsingin ranskalais-suomalaisen koulun opettajien kanssa pedagogisia työkaluja opettajille, jotka pohtivat oppilaittensa kanssa suhdettaan sosiaalisessa mediassa liikkuvaan erilaiseen informaatioon – mukaan lukien kuvat ja videot. Oppaan aineisto perustuu suurelta osalta Faktabaarin toimituksen käsikirjaan ja aiemmin julkaistuun ”Vaalit tulevat – oletko valmis”-julkaisuun. Oppaat on lisensoitu Creative Commons 4.0 kansainvälinen -lisenssillä.

Kevään mittaan pandemian myötä koronaan liittyvä informaatiotulva sisälsi myös paljon mis- ja disinformaatiota. Faktabaari EDU julkaisi toukokuun alussa opettajille ja oppilaille suunnatun tietoisuuden ”Miten suojautua infodemialta?”⁷. Kevään aikana Faktabaariin tulvi pyyntöjä kääntää ainakin edes osa informaatiolukutaitomateriaaleista englanniksi ja ranskaksi. Faktabaari julkaisi artikkelit englanniksi ”Infodemic survival kit”⁸ ja ranskaksi ”Conseils pour les élèves en enseignement à distance à la recherche d’information fiables” vastataksaan kysyntään.

Informaatiolukutaito-materiaaleja testattiin myös aikuisopetuksen piirissä. Kouluopetukseen muokatut materiaalit toimivat palautteen mukaan erittäin hyvin myös aikuisopetuksessa.

Faktabaarin Kari Kivinen kutsuttiin Euroopan neuvoston asiantuntijaryhmän jäseneksi. Ryhmä kehitti asiantuntijaopetusmateriaaleja, jotka tukevat Euroopan neuvoston demokratiakompetenssien viitekehystä. Ne julkaistiin joulukuussa Euroopan neuvoston Digital Citizenship Programme-sivustolla.

Kesäkuun lopussa Oslissa järjestettiin tänä GlobalFact7 konferenssi. Faktabaari EDU oli hyvin edustettuna konferenssissa ja Faktabaaria pyydettiin osallistumaan sessioon ”Working with media and information literacy: How do we teach critical thinking?”⁹ yhteistyössä norjalaisen Faktisk-organisaation kanssa.

Heinäkuun alussa Mikko Salo esitteli Faktabaarin informaatiolukutaito-lähestymistapaa Euroopan komission EU-tasoisessa webinaarissa - Connect University Online Session on ”Media literacy in the digital age” - yhdessä alan johtavien asiantuntijoiden sekä EU-ministerineuvoston puheenjohtajamaan edustajan kanssa. Tilaisuuden arvioidaan tavoittaneen mm. 150 EU-instituutioiden disinformaation rajoittamisen parissa toimivaa virkamiestä. Salo jatkoi myös EU:n media literacy expert group asiantuntijajäsenenä.

Faktabaari EDU oli mukana myös EU:n osittain rahoittamassa GaMedia projektissa. Projektin palkattuna työntekijänä oli Markus Neuvonen. Keväälle suunniteltu Check or Cheat disinformaatiopelin¹⁰ testaus siirtyi vuodelle 2021 Koronan takia. Yhdistys osallistui Gamedia jatkohankkeen Milbox hakuun, josta päätös 2021.

⁷ Miten suojautua infodemialta? <https://faktabaari.fi/edu/miten-suojautua-infodemialta/>

⁸ Infodemic survival kit 20.05.2020 <https://faktabaari.fi/edu/infodemic-survival-kit/>

⁹ GlobalFact7: Working with media and information literacy: https://www.youtube.com/watch?v=M1GWROhTLOU&feature=emb_title

¹⁰ Check or cheat sivusto: <http://www.checkorcheat.eu/>

Faktabaari EDU järjesti kansainvälisenä demokratiapäivänä 15.9.2020 Informaatiolukutaito & demokratiakasvatus -webinaarin¹¹ Eurooppa-salissa Helsingissä. Webinaari suunnattiin opettajille ja media- ja demokratiakasvatuksesta kiinnostuneille ja lähetettiin suorana lähetyksenä YouTube-kanavalla. Mukaan oli kutsuttu opettajia ja opiskelijoita 130 koulusta. Palkattuna projektityöntekijänä oli Elsa Kivinen. Tallenne tilaisuudesta on katsottavissa kokonaisuudessaan oheisesta linkistä. Tilaisuudessa julkistettiin myös postereita, joita voi vapaasti ladata Faktabaari EDUn sivuilta.

Lokakuussa Faktabaari osallistui KAVI:n (MEKU) Suomalaiset mediakasvatustoimijat keräävään ”Aikuisten medialukutaidon edistämisen hyvät käytänteet ja kehittämiskohteet¹²” tarjoten vapaasti jaettavissa olevia materiaalejaan sidosryhmille ja korostaen nuorten ja koulujen merkitystä digitaalisen informaatioympäristön haasteisiin vastattaessa aikuisia unohtamatta.

Marraskuun lopulla Kari Kivinen ja Mikko Salo pitivät EDU puolesta etänä Maltalla webinaarin, johon osallistui 150 opettajaa ja useita arvovaltaisia vieraita. Webinaarin aihe oli ”Teaching our children how to recognize if particular news is real or fake” ja Faktabaarin edustajia haastateltiin Maltan radioon ja Times Malta julkaisi seminaarista artikkeleita.

Vuoden aikana Faktabaariin otettiin yhteyttä lukuisilta taholta ja pyydettiin yhteistyötä. Useita uusia projekteja luotiin, mutta kaikkia kansallisia ja kansainvälisiä projekteja on hidastunut ja siirtänyt koronaviruksen aiheuttamat odottamattomat hankaluudet ja luonnollisesti yhdistyksen rajalliset resurssit.

Faktabaari EDU hanketta on toistaiseksi kehitetty talkoopohjalta Faktabaarin aineistoja hyödyntäen. Faktabaarin toimituksen ja EDU-hankkeen kotimainen 2021 kuntavaalihankehakemus ei saanut rahoitusta, josta informoitiin heti verkostoja mahdollisen korvaavan toiminnan kiirehtimiseksi.

Resurssien puute hidasti koordinointia, sisällön tuotantoa ja osallistumista some-viestintään sekä erityisesti kalliimpien, mutta vaikuttavampien kuva- ja videoformaattien tuottamista ja levittämistä.

Faktabaari EDU-konseptilla on huomattavaa kansainvälistä potentiaalia. Se valittiin yhdessä Helsingin yliopiston tutkijaryhmän kanssa pohjoismaisen disinformaatiohankkeen NORDIS kehittäjäpartneriksi digitaalisen informaatiolukutaidon osalta.

Rahoitusta EDU hankkeen julkaisuihin ja tilaisuuksiin saatiin Euroopan parlamentin Suomen tiedotustoimiston rahoittamasta kasvatushankkeesta sekä eurooppalaisen ”Medialiteracy for all” – projektirahoituksesta. Näinkin laaja toiminta oli mahdollista kuitenkin vain tiiviin kouluyhteistyön ja merkittävän talkoohanostuksen pohjalta.

¹¹Informaatiolukutaito & demokratiakasvatus-webinaari: <https://youtu.be/OYHyHySqGkY>

¹² <https://kavi.fi/mediakasvatus/aikuistenmedialukutaito/>

Tuloksista viestittiin Faktabaarin kanavilla #EDU tunnukseilla. EDU hanke sai merkittävää kansainvälistä huomiota ja se huomioitiin toistuvasti suomalaisen medialukutaito-osaamisen avainhankkeena.

EDU toiminnan vaikuttavuus suhteessa resursseihin on ollut merkittävä, vaikka sen mittaaminen on osin puutteellista. EDU hankkeesta on ilmaismateriaalien kautta levinnyt tietoa erilaisten ammatti- ja populaarijulkaisujen sekä Faktabaarin some-kanavien kautta vähintään sadoille tuhansille ja todennäköisesti isojen medioiden kautta jopa miljoonayleisölle erityisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa. EDU hankkeeseen fokusoitunut rahoitus oli laskentatavasta riippuen 10000- 20000 EUR toimien käytännössä talkootyönä.

II. Journalistinen faktantarkistus ja lehdistön tekemä yhteiskunnan polarisaation vastainen työ (riippumaton Faktabaari ja blogi)

Vuonna 2020 Faktabaari oli edelleen ainoa suomalainen faktantarkistuspalvelu. Se oli aktiivisesti tukemassa faktapohjaista julkista keskustelua ja informaatiolukutaitoa Suomessa osana kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja.

Vastaavana toimittaja toimivat Petra Piitulainen-Ramsay ja 3.9. alkaen Joonas Pörsti. Vastaavat toimittajat, Faktabaarin perustaja Mikko Salo ja muut yhdistyksen jäsenet edustivat Faktabaarin tarkistustoimintaa yli **20 tilaisuudessa**. Keväällä 2020 Faktabaarin toimitus ylläpiti suomalaista faktantarkistusta ja suomalaista panosta disinformaation rajoittamiseen lukuisissa verkostoissa. Esimerkkejä tilaisuuksista:

- Mm. yleisöluennot Tampereen yliopiston journalistiikan opiskelijoille helmikuussa Hyvinkään kirjastoissa
- puheenvuoro Tiedekulmassa ministeritasoisessa Helsingin yliopiston tilaisuudessa huhtikuussa
- indonesialainen, Belgiassa opiskelevan maisteriopiskelija harjoittelu Faktabaarin toimituksessa kevät-kesällä
- IFCN Global Fact (faktantarkistajien suurin vuotuinen kv. tapahtuma) heinäkuussa
- 3 EU Social media observatory webinaari
- 2 First Draft verkoston seminaaria
- Useita verifikaatioon ja faktantarkistukseen liittyviä kv. tilaisuuksia (mm. OSCE, GIJN)

Yhdistyksen omia merkittäviä tilaisuuksia olivat kevään ja syksyn isot webinaarit yhdessä EDU-puolen kanssa.

Käytännössä osallistuminen kv. yhteistyöhön tapahtui pääasiassa Infodemia -tarkistushankkeen toiminnalla. Hankkeen puitteissa erityisesti Petra Piitulainen-Ramsay laati syvällisiä analyyseja ja koosti tarkistuksia ns. CoronaVirusFacts -alliance jäsenenä. Verkosto tarkisti globaalisti jo 2020 yli 8000 COVID-19 väitettä ja jatkaa nyt toimintaansa erityisesti rokotusten osalta. Verkosto on palkittu lukuisilla tunnustuksilla ja sitä on myös virallisesti ehdotettu Nobelin rauhanpalkinnon saajaksi.

Erillisiä tarkistuksia, syvällisempiä analyyseja ja informaatiolukutaitoa käsitteleviä juttuja julkaistiin faktabaari.fi sivustolla noin 40 kappaletta. Jutut jaettiin Faktabaarin some-kanavilla. Faktabaarin tarkistustoiminnan osalta esimerkkejä tarjottiin 2020 erityisesti korona-, terveys- (em. infodemia) ja ilmastoteemojen osalta. Huomattava osa toimintaa oli sidosryhmien aktivointia ja tukea Baariin kertyneen tietotaidon puitteissa.

2020 tiivistettiin entisestään erityisesti pohjoismaista yhteistyötä. Sen edistämiseen Media-alan tutkimussäätiö antoi myös laajemman mandaatin rahoittamalla yhdistyksen kanssa Salon selvitystoimintaa ns. Norjan faktantarkistusmallin tuomisesta kansalliseen keskusteluun faktantarkistustoiminnan kehittämisestä Suomessa. Norjan yhteistyömallista löytyy usempi blogi faktabaari.fi -sivustolta.

Selvitys ja tutkimustoiminnan rinnalla pohjoismaiset faktantarkistuspalvelut valmistelivat yhdessä tutkijoiden ja mediakasvattajien yhteishakemusta eurooppalaiseen EDMO-hakuun. Yhdistys ja Salo vaikuttivat merkittävästi hankevalmistelun käynnistämiseen ja siihen, että koordinaattoriksi valikoitui kokenut professori Åarhusin yliopistosta. Suomalaispanosta NORDIS (Nordic observatory for digital media and information disorders) -hankkeessa, ml. erityisfokusta erityisosaamista digitaalisen informaatiolukutaidon kehittämiseksi, edustivat Faktabaarin ja Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkijoiden ympärille kerääntynyt ryhmä. Pitkälti sama ryhmä tiiviisti sittemmin yhteistyötään ja koordinoi teemasta täydentävän kotimaisen ”Suuri kulttuurihanke” -hakemuksen Alfred Kordelinin säätiölle.

Osana NORDIS-hakemuksen valmistelua yhdistyksen hallitus päätti 3.9. valtuuttaa Faktabaarin toimituksen ylläpitävään tarkistustoimintaan maksimissaan 10 000 EUR budjetilla välillä syyskuu 2020-huhtikuu 2021. Tarkistustoiminnan myötä Faktabaari tuotti tarvittavan määrän tarkistussisältöä hakemukseen ja kehitti samalla toimintaansa Pörstin ja Piitulainen-Ramsayn yhteistyönä. Budjetin toteumaa ja lisätarvetta tarkistetaan tarvittaessa.

Pohjoismaisiin kollegoihin tiivistettiin suhdetta yhteisen NORDIS- hankehakemuksen rinnalla luomalla oma toimijat kokoava viestintäkanava.

Faktabaari haki ja hyväksyttiin Mielipide- ja kulttuurilehtien liiton Kultti ry:n jäseneksi ja sitoutui noudattamaan Julkisen sanan neuvoston JSN:n ohjeistamaa hyvää journalistista tapaa. Käytännössä se linjasi kotimaisesti Faktabaarin toiminnan läpinäkyvyyttä ja selkeytti mediakuluttajien mahdollisuuksia tarvittaessa arvioituttaa Faktabaarin sisältöjä JSN:llä. Faktabaari on sitoutunut jo aiemmin 2015 kansainvälisen faktantarkistusverkoston IFCN:n hyvään faktantarkistamistapaan (IFCN:n avoimuusstandardi).

Faktabaarin toimituksen edustaja osallistui lisäksi moneen EDU-tapahtumaan. EDU-tilaisuudet on kirjattu toimintakertomuksen liitteeseen. Listaa Faktabaarin mediaosumista päivitetään osoitteessa <https://faktabaari.fi/media/>

Faktabaarin toimituksen ja yhdistyksen aktiivisesta työstä huolimatta Suomesta puuttui 2020 lopussa edelleen kansainväliset standardit täyttävä viikoittaista metodologista faktantarkistustoimintaa tekevä palvelu. Kv. yhteisön arvostamana yhteistyökumppanina Faktabaari voi tällä hetkellä osallistua IFCN-verkoston toimintaan erilaisten kampanjoiden ja

tapaamisten osalta, mutta IFCN täysjäsenyys vaatisi tiiviimpää tarkistustoimintaa ja lisäresursseja.

Suomalaisen faktantarkistuksen kehittämisen osalta Avoin yhteiskunta ry toi JSN-toimijoita yhteen syyskuussa 2020 vakaan toimintamallin ja tarkistustoiminnan käynnistämiseksi. Media-alan tutkimussäätiön (MTS) osa-rahoituksella kansalliseen arviointiin ja keskusteluun tuotiin sekä kevään että syksyn tapahtumissa norjalaisen Faktisk.no-palvelun yhteistoimintamalli.

Selvitystehtävän saanut Salo kutsui Faktisk.no-palvelun edustajia Suomeen ja keräsi kotimaisia mediatoimijoita pohtimaan norjalaisten kokemuksia. Toukokuun webinaarissa ja erityisesti syyskuussa Päätoimittajien yhdistyksen kanssa toteutetussa Faktisk.no-palvelun perustajan esitelmä- ja haastattelutilaisuudessa mietittiin myös kansallista vastausta erityisesti mis- ja disinformaation tuleviin haasteisiin. Aiheesta julkaistiin useita yhdistyksen blogeja. Päätoimittaja-tilaisuuden pohjalta keskustelua päätettiin jatkaa 2021 akuutin korona talouskriisin hieman hellitettyä. Norjankin yhteistyömalli faktantarkistukselle vaatii lisäresursseja.

Faktabaari kehitti myös koulutustyötä ja materiaalejaan syksyllä 2020 Petra Piitulaisen saaman oppikirja-avustuksen ja journalistikouluyhteistyön puitteissa. Koulutuksesta saatiin samalla omarahoitusosuutta ja luennoitsijan kulut kattavaa rahoitusta. Koulutustyöhön valmistuu talvella 2020-21 toimittajille suunnattu informaatiokäsikirja. (WSOY apuraha)

Toimituksen merkittävien digitaalisia työkaluja ja pitkäaikaisseurantaa hyödyntävä kehittämishanke ”sisäisen disinformaation” selvitys toteutettiin 2020 pitkälti Kordelinin säätiön hankkeen puitteissa. Hanke raportoidaan 2021 ja sen löydöksiä hyödynnetään jatkotyössä. (ks. kohta III).

III. Disinformaation ja polarisaation tutkiminen, torjunta sekä näitä kansantajuisesti käsittelevä viestintä.

Tutkimus ja kehittämistoiminnan ja toimituksellisen toiminnan väliin sijoittui 2020 Faktabaarin isoin selvityshanke.

2020 toteutettiin ”sisäinen disinformaatio” selvitys Faktabaarin vastaavan toimittajan Petra Piitulainen-Ramsayn johdolla ja Kordelinin säätiön pääasiallisella rahoituksella. Petra toimi hankkeessa yhdistyksen palkkaamana työntekijänä. Hankkeen etenemisestä raportoitiiin sekä Faktabaarin verkkokanavilla että toukokuun ja syyskuun tilaisuuksissa sekä blogeissa. Selvityshankkeen puitteissa kehitettiin jatkuvan seurannan mahdollistavaa metodologia ja hyödynnetään kv. verkostoissa opittuja uusia työkaluja. Sen havaintojen pohjalta tehtiin ja tullaan tekemään tarkistusjuttuja. Sisäisen disinformaation systemaattinen datapohjainen kartoitus pyrkii antamaan kokonaiskuvaa jatkuvasti muuttuvasta digitaalisesta informaatioympäristöstä.

Fokusointi Suomen sisäiseen disinformaatioon EU- viitekehyksessä täydentää myös kokonaiskuvaa alueella, jota mm. viranomaisten on poikkeuksellisen vaikea kattaa ja siinä tarvitaan riippumattomia kansalaisyhteiskunnan toimijoita.

Disinformaation rajoittamisesta kansainvälisissä verkostoissa juurrutettiin Faktabaarin ydintoimintaan. 2020 sisältöfokusta siirrettiin digitaalisessa ympäristössä tehokkaimmin leviävän av-materiaalin luotettavuuden arviointiin.

Faktabaarin perustajajäsen Mikko Salo seurasi yksityishenkilönä Yhdysvaltojen presidentinvaalien yhteydessä tehtäviä disinformaation rajoittamistoimia. Mikko Salo kutsuttiin myös pohjoismaisen demokratiaverkoston henkilöjäseneksi. Salo raportoi opeista mm. yhdistyksen hallitukselle toiminnan kehittämiseksi.

Tutkimusvetoiseen ja Firenzen European University Institute koordinoimaan Eurooppalaiseen EDMO (European Digital Media Observatory) - yhteistyöhön Avoin yhteiskunta ja Faktabaari linkkautuivat loppuvuonna 2020 pohjoismaisen NORDIS hankkeen myötä.

Pohjoismaista tutkimusyhteistyötä tiivistettiin erityisesti em. NORDIS hankehakemuksen puitteissa. Rahoituspäätöstä EU komissiolta odotetaan huhtikuussa 2021, jonka lisäksi 8 jäseninen konsortio (faktantarkistaja ja yliopisto 4 pohjoismaasta sekä yli 20 yhteistyötahoa) hakee muuta täydentävää rahoitusta yhdessä ja erikseen. Avoin yhteiskunta ry, Rajapinta ry ja Helsingin yliopisto yhteistyötahoineen jättivät Alfred Kordellin säätiölle Suuri kulttuurihanke hakemuksen digitaalisen informaatiolukutaidon kehittämiseksi 2021-2023. Päätöksiä odotetaan maaliskuussa 2021.

Yhteisiä tilaisuuksia yhdistyksen vastuulla

- Yhdistys järjesti Faktabaarin toimituksen kanssa yhteistyössä kansainvälisen faktantarkistuspäivän (2.4.2020) ja eurooppa-päivän (9.5.2020) tilaisuudet, , jotka tukivat myös Faktabaarin varainkeruuta ja näkyvyyttä ja muodostavat kokoavat tilaisuudet painopisteiden ja näiden synergioiden esittelylle.

- digitaalisen Informaatiolukutaidon edistämisen osalta yhdistys järjesti kansainvälisenä demokratiapäivänä syyskuussa 2020 mediakasvatus-seminaarin jossa esiteltiin Faktabaarin toimintaa yleisemminkin (ks. kohta Yhdistyksen hallituksen edustajat osallistuivat ja julkaisivat lisäksi mm. informaatiohäiriöitä ja digitaalista demokratiaa käsittelevillä foorumeilla, joista koontia verkkosivulla: <https://faktabaari.fi/media/>

Faktabaarin toiminnan osakokonaisuuksien lisäksi 2020 jatkoselvitettiin myös mahdollisia yhteistyökumppaneita ja -omistajuutta Faktabaarille. Yhdistys toimi rahoitushakualustana ja juridisena vastuutahona Faktabaarin varainhankinnalle. Yhdistyksen hallitus teki yhdessä toimituksen kanssa useita apurahahakemuksia ja tuki yhteistyökumppaneiden hankkeita.

Yhdistys osallistui aktiivisesti Mediapoolin verkkotilaisuuksiin ja EU-tasolla käytävään digiajan demokratiaa ja journalismin tilaa käsittelevään keskusteluun pääosin Brysselissä ja Helsingissä.

Yhdistys osallistui puheenjohtajansa kautta mm. laajaan kansalaisyhteiskuntatoimijoiden kontribuutioon komission European Democracy Action plan laatimiseksi ja julkaisi kannanottoja EU-tasoisissa verkkomedioissa yhteistyökumppanien kanssa.

<https://epd.eu/wp-content/uploads/2020/09/a-civil-society-vision-for-the-european-democracy-action-plan-input-paper.pdf>

4. Jäsentoiminnan kehittäminen

Jäsentoimintaa kehitettäessä hyödynnettiin liitteessä mainittuja tapahtumia ja Faktabaarin ja yhdistyksen toimistoa Aleksanterinkatu 12 Helsingissä ja verkkokanavia.

Faktabaarin koollekutsumat kuukausittaiset temaattiset baari-illat voitiin Korona-aikaan osin korvata virtuaalitapaamisina. Pääosin tilaisuudet pidettiin hallituksen kokousten yhteydessä.

Faktabaarin rinnalla yhdistyi jatkoi lisäksi jäsenistönsä kautta osallistumista tarkoituksensa mukaiseen avoimuus-keskusteluun ja toimituksen rinnalla huoltovarmuuskeskuksen mediapoolissa disinformaation osalta.

Viestintää hoidetaan 2020 aikana ensisijaisesti sosiaalisen median palveluiden kautta ml yhdistyksen oma @avoinyhtk -twittertili. Yhdistyksen internet-sivustoa <https://faktabaari.fi/avoinyhtk/> kehitetään osana Faktabaarin tietoturvallista verkkoinfrastruktuuria. Sähköpostilistat jatkavat yhdistyksen sisäisen viestinnän runkona ja uusia listoja. Hallitus hyödynsi työssään yhdistyksen verkkolevyä ja mm. slack-palvelua.

5. Tilinpäätöksen yhteenveto

Alla tiivistelmä TalousDuo Oy:n laatimasta virallisesta Avoin yhteiskunta ry:n 2020 tilinpäätöksestä toimintakertomusta varten.

AVOIN YHTEISKUNTA RY:N TULOT 2020

TULOT 2020		
Avustukset	pvm	euro
Media-alan tutkimussäätiö	17.12.2020	2,500.00
Euroopan Parlamentti	9.12.2020	8,000.00
WSOY:n kirjallisuussäätiö	14.9.2020	6,000.00
Kordelin säätiö	2.2.2020	30,000.00
Gamedia projekti	10.1.2020	6,951.30
Yhteensä		53,451.30
Varsinaisen toiminnan tuotot		
Malta työpajapalkkio	14.12.2020	1,000.00
Medialiitto ry	17.1.2020	719.71
Ambassade de France	5.3.2020	405.44
Yhteensä		2,125.15
Yhteensä		55,576.45

AVOIN YHTEISKUNTA RY:N TULOT JA MENOT 2018-2020

TULOT	Euro TP2020	Euro TP2019	Euro TP2018
Varsinaisen toiminnan tuotot	2,125.15		
Avustukset	53,451.30	33,000.00	5,000.00
Varsinaisen toiminnan tulot yhteensä	55,576.45	33,000.00	5,000.00
MENOT			
Henkilöstökulut - Palkat ja sivukulut	13,523.66		
Alihankinta ja palkkiot	31,305.03	5,419.00	
Matkakulut	849.59	3,815.70	
Toimitilakulut (vuokrat)	1,560.00	1,219.00	
Muut kulut	4,682.85	23,942.97	6,184.50
Kulut yhteensä	51,921.13	34,396.67	6,184.50
Tuotto/kulujäämä	3,655.32	-1,396.67	-1,184.50

Toimintakertomus on käsitelty Avoin yhteiskunta ry hallituksen kokouksessa 24.2.2021 ja yhdistyksen kokouksessa 11.3.2021 Laatifana toimi pj. Mikko Salo ja talouslukujen osalta rahastonhoitaja Kari Kivinen.

Lisätietoja: www.faktabaari.fi/avoinyhtk ja www.faktabaari.fi